

Η ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΥΠΟ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Δ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ.Θ.

Ἡ ἱερωσύνη εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐξουσία, τὴν ὁποῖαν ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς χειροτονίας χορηγεῖ σὲ ὠρισμένα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς γιὰ νὰ ποιμαίνουν τὸ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, νὰ τὸ ἀγιάζουν καὶ νὰ τὸ χειραγωγῶσιν πρὸς τὴν σωτηρίαν. Γιὰ τὴ σημασία καὶ τὸ ἔργο τῆς ἱερωσύνης ἔγραψαν καὶ ἄλλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ξεχωριστῶς ὅμως θέση ἀνάμεσά τους ἔχει ὁ λόγος τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς μεταγενεστέρους του ἐνέπνευσε. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ ὁποῖος ἠσθάνετο δέος πρὸ τοῦ μυστηρίου, μὲ θαυμαστὸ τρόπο ἐξηγεῖ τὴν σημασία τῆς ἱερωσύνης, ἐξυμνεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς καὶ περιγράφει τὸ ἔργο καὶ τὴν εὐθύνη τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας¹.

Ἡ ἱερωσύνη, κατὰ τὸν Γρηγόριον, εἶναι ἡ θεόδοτος «ἀρχὴ» καὶ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας² ἢ, ὅπως συχνὰ ὀνομάζει αὐτήν, ἡ «ἡγεμονία»³ καὶ «ἐπιστασία» τῶν ψυχῶν⁴, ἡ ὁποία ἀποστολὴ τῆς ἔχει τὴν «ἐπιμέλειαν τοῦ ποιμνίου»⁵, τὴν «προστασίαν»⁶ καὶ τὴν «παιδαγωγίαν» τῶν ψυχῶν⁷, καὶ τὴν ὀρθὴ «κυβέρνησιν»⁸ τους καὶ τὴν προσαγωγή τους στὸ

---

1. Ὁ Γρηγόριος καὶ στὰ ἄλλα ἔργα του κάνει λόγο περὶ τῆς ἱερωσύνης, κυρίως ὅμως ἀναπτύσσει τὴ σχετικὴ διδασκαλία του στὸ λόγο Β', ὁ ὁποῖος ἔχει τὸν τίτλο «Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν καὶ αὐθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν μετὰ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν. Ἐν ᾧ τί τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα», *Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῶν Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων* (στὸ ἐξῆς ΒΕΠ), τ. 58 (Ἀθήνα 1982), σ. 270.

2. Λόγ. Β',Ι', ΒΕΠ 58,272,247. Λόγ. Γ' «Πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μὴ ἀπαντήσαντας μετὰ τὸν πρεσβύτερον ἐν τῷ Πάσχα», Ζ', ΒΕΠ 58,287.

3. Λόγ. Β',Θ', ΒΕΠ 58,249. Λόγ. ΣΤ' «Εἰρηνικὸς Α' Ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῶν μοναζόντων μετὰ τὴν σιωπὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ» Θ', ΒΕΠ 59,16.

4. Λόγ. ΣΤ',Θ, ΒΕΠ 59,16.

5. Λόγ. Β', ΜΓ', ΝΒ', ΝΔ', ΟΑ', ΟΗ', 4Α', ΡΙΒ', ΡΙΓ', ΒΕΠ 58, 260, 263, 264, 270, 272, 276, 282.

6. Λόγ. Β',ΜΓ', ΒΕΠ 58,260.

7. Λόγ. Θ' «Ἀπολογητικὸς εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Γρηγόριον συμπαραόντος αὐτῷ Βασιλείου ἡνίκα ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Σασίμων» Γ' ΒΕΠ 59,49.

8. Λόγ. Β',Ι' ΒΕΠ 58,249.

Θεό⁹, ὅπου ὡς «*λειτουργία*»¹⁰ καὶ μυσταγωγία πρεσβεύει¹¹ καὶ μεσιτεύει ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων¹². Οὕτω δι' αὐτῆς ἡ χάρις καὶ ἡ σωτηρία στὴν Ἐκκλησία καὶ γι' αὐτὸ πολὺ εὐστοχα καλεῖ ἄλλως αὐτὴν ὁ ἱ. πατὴρ «*πηγὴν καὶ ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας*»¹³. Ἐπειδὴ δὲ φορεῖς καὶ ὄργανα τῆς ἱερωσύνης εἶναι οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῆς καταβάλλουν καὶ τὸ δικό τους μόχθο μὲ τὴν «*διακονίαν*» τῆς καταλλαγῆς καὶ τῆς ἀγάπης¹⁴, δὲν παραλείπει ὁ Γρηγόριος νὰ σημειῶναι καὶ τὸν ἀνθρώπινο χαρακτήρα τῆς, ὅτι δηλαδὴ ἀποτελεῖ «*ἐπίπονον ἔργον*»¹⁵ καὶ «*ἐπάγγελμα*»¹⁶ καὶ «*τύπον*»¹⁷ καὶ «*ἄθλον ἀρετῆς*»¹⁸.

Ἡ Ἐκκλησία ἀπονέμει τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα στὰ μέλη τῆς μὲ τὸ μυστήριον τῆς χειροτονίας, τὸ ὁποῖο καλεῖ «*χρῖσμα τῆς ἱερωσύνης καὶ τελειώσεως*». Διὰ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα χρῖει καὶ τελειοῖ τὸν πιστὸν καὶ χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης. «*Μυστήριον ἔχρισέ με*»¹⁹ (ιερέα), λέγει ὁ Γρηγόριος, καὶ γιὰ τὴν εἰς ἐπίσκοπον χειροτονία του προσθέτει, «*πάλιν ἐπ' ἐμὲ χρῖσμα καὶ Πνεῦμα*»²⁰. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν Βασίλειο λέγει, ὅτι ἐχρίσθη «*τῷ χρίσματι τῆς ἱερωσύνης καὶ τελειώσεως*»²¹. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπιλέγει ἢ, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Γρηγορίου, «*καταλαμβάνει τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ πνεύσοντας*»²², τοὺς ὁποίους «*ποιεῖ ποιμένας καὶ διδασκάλους*»²³ καὶ ἐμπιστεύεται εἰς αὐτοὺς «*τοῦ ποιμνίου τὴν ἐπιμέλειαν*»²⁴. Τὰ ὅσα ὁ Γρηγόριος περὶ ἱερωσύνης γράφει, ἀναφέρονται στοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς, δηλ. τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ἐπισκόπου, δὲν παραλείπει ὁμως νὰ

9. Λόγ. Β, Δ', Η', ΡΙ', ΒΕΠ 58,247,249,282.

10. Λόγ. Β' ΡΙΖ', ΒΕΠ 58,284.

11. Λόγ. Β' ἡ Α', ΒΕΠ 58,276.

12. Λόγ. ΚΑ', «Εἰς τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας» Ζ', ΒΕΠ 59,150.

13. Λόγ. Β', ΚΒ, ΒΕΠ 58,253. Λόγ. Γ', Ζ', ΒΕΠ 58,287. Λόγ. Θ', Γ', ΒΕΠ 59,49.

14. Λόγ. Β', ΝΖ', ΒΕΠ 58,265.

15. Λόγ. Β', Ζ', ΒΕΠ 58,248. Λόγ. ΚΑ', Θ, ΒΕΠ 59,151.

16. Λόγ. Β', Η', ΒΕΠ 58,248.

17. Λόγ. ΚΑ', Ζ', ΒΕΠ 59,150.

18. Λόγ. Α', «Εἰς τὸ Πάσχα καὶ εἰς τὴν βραδύτητα» Β', ΒΕΠ 58,243.

19. Λόγ. Θ', Α', ΒΕΠ 59,48.

20. Λόγ. ΣΤ', Θ', ΒΕΠ 59,16.

21. Λόγ. ΚΑ', Ζ', ΒΕΠ 59,151.

22. Πρβλ. Ἐφ. 4,11. Λόγ. ΛΑ' «Θεολογικὸς πέμπτος. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» ΚΘ', ΒΕΠ 59,281.

23. Λόγ. ΣΤ', Θ', ΒΕΠ 59,16.

24. Λόγ. ΜΒ' «Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν ΡΝ' ἐπισκόπων παρουσίαν» ΙΑ', ΒΕΠ 60,127.

περιλάβει στήν ιερωσύνη και τοὺς διακόνους, οἱ ὅποιοι, ὅπως λέγει, «οὐ πόρρω τοῦ αὐτοῦ πνεύματος»²⁵.

Ἄφου μὲ τὴν χειροτονία ὁ ποιμὴν δεχθεῖ τὴ χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀξιῶνεται νὰ συγκαταλέγεται εἰς τὴν ιερατικὴν τάξιν, νὰ παίρνει θέση παρὰ τὸ μέγα τοῦ θυσιαστηρίου βῆμα και «τῶν ἐγγιζόντων εἰς τὴν ἐγγίζοντι Θεῷ γίνεται»²⁶. Γίνεται μεσίτης Θεοῦ και ἀνθρώπων²⁷, «μυσταγωγὸς σωτηρίας»²⁸ και «οἰκονόμος ψυχῶν»²⁹. Οἱ ἱερεῖς εἶναι οἱ «θύται»³⁰ και «λειτουργοί», οἱ ὅποιοι ἂν και περικεῖνται τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, «τὸν κάτω ζόφον και τῆς σαρκὸς τὴν παχύτητα», ἀξιῶνεται νὰ προσεύχονται και νὰ πρεσβεύουν στὸ Θεὸ ὑπὲρ τῶν πιστῶν³¹ και «ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ»³² νὰ τελοῦν τὴν «ἀναστάσιμον» και λυτρωτικὴν θυσίαν τοῦ Κυρίου. Τὴν ὥρα ποὺ καθαγιαζοῦν τὰ τίμα δῶρα «λόγω καθέλκουσι τὸν Λόγον, ὅταν ἀναιμάκτω τομῇ σῶμα και αἷμα τέμνουσι δεσποτικόν, φωνὴν ἔχοντες τὸ ξίφος»³³. Καὶ ἐνῶ παρίστανται περὶ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν «ἐγγιζοῦν» τὸν Θεὸν³⁴ και ἐνώνουν τὰ πρόσκαιρα και ὄρατὰ «ταῖς ἐστώσι και ἀοράτοις». Ἀναπέμπουν τὴν θυσίαν ἐπὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον, ὅπου παρίστανται μετὰ τῶν ἀγγέλων, δοξάζουν μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων και ἱερουργοῦν μὲ τὸν Χριστὸν και, «τὸ μείζον εἰπεῖν», γίνονται Θεοὶ και θεοποιοῦν τὸν ἄνθρωπον. Διότι μὲ τὴν ἱερουργίαν των λύουν τὰ ἁμαρτήματα, ἀναπλάσσουν τὸ πλάσμα, ἐπανορθώνουν τὴν εἰκόνα και κάνουν τὸν ἄνθρωπο πολίτην τῆς οὐρανίου βασιλείας³⁵.

«Τοσαύτη» λοιπὸν και «οὕτως εὐλογος» τυγχάνει ἡ «πρεσβεία» τοῦ ἱερέως³⁶. Ὅμως τὸ ἔργο του δὲν περιορίζεται εἰς τὴν περὶ τὴν ἁγίαν

25. Λόγ. ΚΑ', Ζ, ΒΕΠ 59,150.

26. Λόγ. Β', ΗΑ', ΒΕΠ 58,276.

27. Λόγ. ΚΑ', ΚΔ', ΒΕΠ 59,159.

28. Λόγ. ΜΒ', ΚΔ', ΒΕΠ 60,133.

29. Λόγ. ΜΒ', ΚΔ', ΒΕΠ 60,133.

30. Λόγ. Β', ΟΔ', ΒΕΠ 58,271.

31. Λόγ. Β', ΡΙΕ', ΒΕΠ 58,283.

32. Ἐπιστ. 171, «Ἀμφιλοχίω», ΒΕΠ 60,302.

33. Λόγ. ΜΒ', ΚΣΤ', ΒΕΠ 60,134.

34. Λόγ. Β', ΟΓ'-ΟΔ', ΒΕΠ 58,271. Τὸ μεγαλειῶδες ἔργο τοῦ ἱερέως ἐκθειάζεται ὁ ἔνθους Γρηγόριος και στὰ ἔπη του.

«Ὡ θυσίας πέμποντες ἀναιμάκτους, ἱερῆς!

Ὡ ψυχῶν ταμίαι μεγακῦδες! Ὡ μεγάλο

πλάσμα Θεοῦ χεῖρεσσιν ἐν ὑμετέρησι φέροντες!

Ὡ Θεὸν ἀνθρώποισι μέγ' ἔξοχον εἰς ἐν ἄγοντες!»!

«Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος ΙΓ' «εἰς Ἐπισκόπους» στ. 1-4, ΒΕΠ 62,111.

35. Λόγ. Β', ΡΙΖ', ΒΕΠ 58,284.

36. Λόγ. ΙΓ' «εἰς τὴν χειροτονίαν Δοαρῶν ἐκδοθεῖσα Εὐλαλίω Ἐπισκόπῳ» Δ', ΒΕΠ 59,61.

Τράπεζαν λατρείαν. Δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ θρησκευτικό, ἀλλὰ καὶ ποιμαντικό, διότι ἀπευθύνεται στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ «ὄν ἐνεχείρισεν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον»³⁷ καὶ τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴν «ἐπιμέλειαν»³⁸ καὶ «τὸν καταρτισμὸν» του καὶ τὴν τῶν ψυχῶν «κυβέρνησιν» καὶ «διδασκαλίαν»³⁹. Ἀπὸ τῆ στιγμῆ ποὺ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ «πληρώματος» τοῦ Χριστοῦ⁴⁰ ἀνέλαβε νὰ διαποιμαίνει τὴν «ἱεράν ποιμνὴν»... «τῶν ἐπαινετῶν Χριστοῦ θρεμμάτων»⁴¹, τὰ ὁποῖα σὰν καλὸς ποιμὴν τὸν ἀκολουθοῦν διὰ τῆς θύρας⁴². Ἐγινε ὁ ἀγαθὸς πλάστης καὶ διδάσκαλος τοῦ ποιμνίου του, γιὰ τὸ ὁποῖο «προθύμως συννεκροῦται καὶ συνανίσταται» μὲ τὸν Χριστόν⁴³. Ἐπὶ πλέον ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη γιὰ τὶς ψυχὰς τῶν πιστῶν, γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ δώσει λόγο στὸ Θεό. «Τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν ἐκζητήσω», λέγει ὁ Θεός⁴⁴. Στὴν ἐπιτέλεση τοῦ τόσου ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἔργου ὁ ἱερεὺς δὲν εἶναι μόνος του. Τὸν κατευθύνει καὶ τοῦ συμπαρίσταται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, στὸ ὁποῖο μὲ τὴ χειροτονία του παρέδωσε καὶ ὄργανο κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του. «...Δίδωμι τὰ ἔμμαντοῦ πάντα καὶ ἔμμαντὸν τῷ Πνεύματι», λέγει ὁ ἱ. πατήρ· «ὄργανόν εἰμι θεῖον, ὄργανον καλῶ τεχνίτη τῷ Πνεύματι ἀρμοζόμενον καὶ κρουόμενον», «...δώσω τῷ Πνεύματι τὴν ἐμὴν πτέρυγα φέρειν ἢ βούλεται καὶ ὡς βούλεται» καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον «ὃ δεδώκαμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἄγει τὰ ἡμέτερα»⁴⁵.

Κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς κρινομένη ἢ ἱερωσύνη ἀναδεικνύεται «τέχνη τις εἶναι τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν», διότι ἐτάχθη «ἄνθρωπον ἄγειν, τὸ πολυτροπώτατον τῶν ζώων καὶ ποικιλώτατον». Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἰατρική, τὴν τόσο θαυμαστή καὶ εὐεργετική γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἐπιστήμη, ἢ ἱερωσύνη εἶναι δυσκολώτερη καὶ πολυτιμώτερη «καὶ τῇ φύσει τῆς ὕλης καὶ τῇ δυνάμει τῆς ἐπιστήμης καὶ τῷ τέλει τῆς ἐνεργείας». Ἡ ἰατρικὴ «περὶ σῶμα πονεῖται καὶ τὴν ἐπίκτηρον ὕλην καὶ κάτω ῥέουσάν»⁴⁶ καὶ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ἐξαιρετικῶν, ἔστω, μέσων ἐξετάζει τὸ σῶμα μόνον τοῦ ἀνθρώπου καὶ σκοπεῖ νὰ φυλάξει τὴν

37. Λόγ. ΣΤ',Θ', ΒΕΠ 59,16.

38. Λόγ. Θ',Γ', ΒΕΠ 59,49.

39. Λόγ. Β'4Θ', ΒΕΠ 58,279.

40. Λόγ. Γ',ΣΤ', ΒΕΠ 58,286.

41. Λόγ. Ἰω. 10, 1-5.

42. Λόγ. Α',Β', ΒΕΠ 58,243.

43. Ἰεζ. 3,18 καὶ 20. 33,8. Λόγ. Β',ΡΙΓ' καὶ ΜΣΤ', ΒΕΠ 58,282 καὶ 261.

44. Λόγ. ΙΒ' «Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ ἦνικ' ἐπέτρεψεν αὐτὸν φροντίζειν τῆς Νατσιανζοῦ Ἐκκλησίας» Α',Ε',ΣΤ', ΒΕΠ 59,57,59,60.

45. Λόγ. Β',ΙΣΤ', ΒΕΠ 58,251.

46. Λόγ. Β',ΙΗ' καὶ ΚΒ', ΒΕΠ 58,252,253.

ὕγεια καὶ τὴν εὐεξία του ἢ νὰ τὴν ἀποκαταστήσει, ἂν αὐτὴ ἔχει χαθεῖ⁴⁷. Καὶ ἐνῶ αὐτὰ ἐν ὀλίγοις ἐπιτελεῖ ἡ ἰατρικὴ, ἡ ἱερωσύνη στρέφει τὴν θεραπεία της «περὶ τὸν κρυπτόν τῆς καρδίας ἄνθρωπον» καὶ ἐπιδιώκει «ἦθη καὶ πάθη καὶ βίους καὶ προαιρέσεις καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο τῶν ἐν ἡμῖν κατοπτεῦσαι τε καὶ ἰατρεῦσαι» καὶ ἀφοῦ ἐκδιώξει πᾶν τὸ «θηριῶδες καὶ ἄγριον», ποῦ εἶναι συνδεδεμένο μὲ ἡμᾶς, νὰ βάλει ἀντ' αὐτοῦ μέσα μας «ὅσον ἡμερον καὶ Θεῶ φίλον»⁴⁸. Ἡ φροντίδα της φθάνει μέχρι τὴν ψυχὴ μας, τὴν «ἐκ Θεοῦ καὶ θείαν ψυχὴν»⁴⁹, καὶ σκοπεῖ «περῶσαι» αὐτήν, «ἀρπάσαι κόσμου καὶ δοῦναι Θεῶ καὶ τὸ κατ' εἰκόνα»⁵⁰, ἢ μένον τηρῆσαι ἢ κινδυνεῦον χειραγωγῆσαι ἢ διαρροῦν ἐν ἀνασώσασθαι, εἰσοικίσει τε τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις διὰ τοῦ Πνεύματος καί, τὸ κεφάλαιον, Θεὸν ποιῆσαι καὶ τῆς ἄνω μακαριότητος τὸν τῆς ἄνω συντάξεως»⁵¹. Αὐτὸ τὸ μεγαλειῶδες ἔργο ζητεῖ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς «ὁ τοῦ πνευματικοῦ νόμου τελειωτῆς καὶ τὸ τέλος Χριστός»⁵². Γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν αὐτὸ οἱ ἱερεῖς πρέπει νὰ κάνουν ἀγῶνα, καὶ μάλιστα πιὸ μεγάλο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τῶν ἰατρῶν, διότι εἰς ἡμᾶς «τὸ κινδυνευόμενόν ἐστὶν σωτηρία ψυχῆς τῆς μακαρίας τε καὶ ἀθανάτου»⁵³. Ἐπὶ πλέον ὁ ἱερεὺς ἔχει νὰ κάνει ὄχι μὲ μία ἀλλὰ μὲ πολλὰ καὶ διαφορετικὰ ὡς πρὸς τὸ ἦθος ψυχῆς, διότι τὸ κοινὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ ὀδηγεῖ, σύγκειται «ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων καὶ ἡθῶν καὶ λόγων». Εἶναι ἄνθρωποι διαφορετικῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἰκανότητος, καθέννας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀποτελεῖ μία ξεχωριστὴ περίπτωσις⁵⁴. Εἶναι γι' αὐτὸ ἀνάγκη ὁ ἱερεὺς νὰ ἐργασθῆ μὲ πολλὴ τέχνη καὶ προσοχὴ γιὰ νὰ μεταστρέψει τὴ ζωὴ πρὸς τὸ καλὸ καὶ «δοῦναι τὸν χοῦν τῷ πνεύματι»⁵⁵. Πρέπει νὰ γνωρίσει καλὰ τὶς ψυχὰς τοῦ ποιμνίου του γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὶς ὀδηγήσει «κατὰ λόγον ποιμαντικῆς, τῆς γε ὀρθῆς καὶ δικαίας, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος ἡμῶν ἀξίας»⁵⁶. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ καλὸ εἶναι νὰ ἀκολουθήσει τὸ παράδειγμα τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος δὲν προσφέρει σὲ ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς τὸ ἴδιο φάρμακο καὶ τὴν ἴδια τροφή, ἀλλὰ στὸν καθένα

47. Λόγ. Β', ΙΗ', ΚΑ', ΒΕΠ 58,252,253.

48. Λόγ. β', ΙΖ', ΒΕΠ 58,251.

49. Πρβλ. Γεν. 1,26.

50. Λόγ. Β', ΚΒ', ΒΕΠ 58,253.

51. Λόγ. Β', ΚΓ', ΒΕΠ 58,254. Πρβλ. Ρωμ. 10,4.

52. Λόγ. Β', ΚΗ', ΒΕΠ 58,255.

53. Λόγ. Β', ΚΗ, ΜΓ', ΜΔ', ΒΕΠ 58,255,260.

54. Λόγ. Β', ΚΗ', ΒΕΠ 58,255.

55. Λόγ. Β', ΛΔ', ΒΕΠ 58,257.

56. Λόγ. Β', Λ', ΒΕΠ 58,256.

ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση τῆς ὑγείας του· «οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς διαφόρῳ λόγῳ καὶ ἀγωγῇ θεραπεύονται... Τοὺς μὲν ἄγει λόγος, οἱ δὲ ῥυθμίζονται παραδείγματι· οἱ μὲν δέονται κέντρων, οἱ δὲ χαλινῶν»⁵⁷. «Τοὺς μὲν ἔπαινος ἄνησε, τοὺς δὲ ψόγος, ἀμφοτέρω μετὰ καιροῦ, ἢ τοῦναντίον ἔβλαψε ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ λόγου. Τοὺς μὲν παράκλησις κατορθοί, τοὺς δὲ ἐπιτίμησις, καὶ αὕτη τοὺς μὲν ἐν τῷ κοινῷ διελγχομένους, τοὺς δὲ κρυβδὴν νοθετουμένους»⁵⁸. Ὅλα αὐτὰ νὰ γίνονται τὴν κατάλληλη στιγμή καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση τοῦ ἀσθενοῦς. Περιγραφή τῆς θεραπείας μὲ περισσότερη ἀκρίβεια εἶναι ἀδύνατη, «ἐπὶ δὲ τῆς πείρας αὐτῆς καὶ τῶν πραγμάτων τῷ θεραπευτῇ λόγῳ καὶ ἀνδρὶ καταφαίνεται»⁵⁹. Πρέπει ἀκόμη καὶ τὴν ψυχολογικὴν κατάσταση τοῦ ἀσθενοῦς νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ ἱερέως. Νὰ μὴ τὸν πιέζει καὶ τὸν ἐρεθίζει μὲ τοὺς διαρκεῖς ἐλέγχους, διότι ἔτσι μπορεῖ νὰ καταλήξει στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο ἀποτέλεσμα, ὅταν θὰ ἔχει διαλύσει τὴν ντροπὴν τοῦ ποῦ εἶναι τὸ φάρμακο τῆς πειθοῦς. Καλὸ εἶναι γι' αὐτὸ νὰ προσφέρει τὴν θεραπεία μὲ ἐπιείκεια καὶ ταπεινὴ «καὶ τῷ συμποροθυμείσθαι δὴ περὶ τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας»⁶⁰. Πέραν αὐτῶν βασικῆν προϋπόθεσιν ἐπιτυχίας τοῦ ἱερέως στὸ ἔργον τοῦ εἶναι ἡ πολλὴ καὶ θερμὴ πίστις του. Μόνον μὲ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως καὶ τῆ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ μπορέσει νὰ καθαρῶσιν καὶ νὰ θεραπεύσιν τὶς ψυχὰς, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὸ πιὸ πολύτιμον ποῦ διαθέτομε⁶¹. Τέλος δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει, ὅτι τὰ πάθη καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα χαρίζουν τὴν ἰατρειάν τῆς ἀσθενείας. Οἱ ἱερεῖς εἶναι ἀπλῶς ὑπηρέτες καὶ συνεργοὶ τοῦ Κυρίου. «Ταύτης ἡμεῖς τῆς θεραπείας ὑπηρετοῦμε καὶ συνεργοί⁶², ὅσοι τῶν ἄλλων προκαθεζόμεθα, οἷς μέγα μὲν τὸ τὰ ἴδια πάθη καὶ ἀρρωστήματα καὶ γινώσκουν καὶ θεραπεύουν, ...πολλῶν δὲ μείζον τὸ τὰ τῶν ἄλλων ἰᾶσθαι δύνασθαι καὶ ἀνακαθαίρειν ἐπιστημόνως καὶ ὡς ἂν ἀμφοτέροις λυσιτελοῖν, τοῖς τε τῆς θεραπείας χρήζουσι καὶ τοῖς ἰατροῦν πεπιστευμένοις»⁶³.

Ἡ ὑψηλὴ αὐτῆ ἀποστολὴ τῆς ἱερωσύνης ἀπαιτεῖ καὶ τὸν κατάλληλον ποιμένα. «Τοσοῦτον μὲν δὴ καὶ τοιοῦτον ἡμῖν τὸ ποθούμενον καὶ σπουδαζόμενον. Τοιοῦτον δὲ εἶναι χρὴ τὸν νυμφαγωγὸν τῶν ψυχῶν

57. Λόγ. Β', ΛΓ', ΒΕΠ 58,256.

58. Λόγ. Β', ΛΓ', ΒΕΠ 58,256.

59. Λόγ. Β', ΛΒ', ΒΕΠ 58,256.

60. Λόγ. Β', ΚΑ', ΒΕΠ 58,253.

61. Πρβλ. Α' Κορ. 4,1. 3,9.

62. Λόγ. Β', ΚΣΤ' ΒΕΠ 58,255.

63. Λόγ. Β', ΟΖ', ΒΕΠ 58,272.

καὶ προμνήστορα»⁶⁴. Γιὰ νὰ φανεῖ ἄξιος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ ἔχει «πολλὴν περιουσίαν»⁶⁵, δηλαδὴ δύναμη καὶ εὐγένεια ψυχῆς, καὶ νὰ ἔχει ἐτοιμασθεῖ κατάλληλα πρὸς τοῦτο. Πρέπει πρῶτα νὰ ἐξαγνίσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ κακοῦ ἑαυτοῦ του, κατὰ τῶν παθῶν τὰ ὁποῖα γεννᾷ ἡ ὑλικὴ ὑπόστασή μας, ἡ ὁποία μὲ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας ἐπιχειρεῖ νὰ διαφθείρει «τὴν βασιλικὴν ἐν ἡμῖν εἰκόνα καὶ ὅσον τῆς θείας ἀπορροίας ἡμῖν συγκαταβέβληται». Μόνον ὅταν ἀνυψώσει τὴν ψυχὴν του μὲ ὅση δύναμη ἔχει καὶ ἀνακαθάρει ἱκανῶς τὴν διάνοιά του καὶ πλησιάσει τὸν Θεὸν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μόνον τότε θὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ προστάτης ψυχῶν καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων⁶⁶. Στὴν Π.Δ. διαβάζουμε ὅτι ἐνῶ ὁ Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ κάλεσε καὶ ἄλλους πολλοὺς στὸ ὄρος, «οἱ μὲν λοιποὶ προσκυνῆσαι πόρρωθεν ἐκελεύσθησαν, ἐγγίσει δὲ Μωϋσῆς μόνος...»⁶⁷, ὡς οὐ πάντων ὄντως Θεοῦ γενέσθαι πλησίον πλὴν εἴ τις κατὰ Μωϋσέα Θεοῦ χωρῆσαι δόξαν δυνάμενος...»⁶⁸. Ἐπίσης μανθάνουμε ἀπὸ τὴν Π.Δ., ὅτι ἐκεῖ μόνον οἱ ἅγιοι ἦταν ἄξιοι νὰ προσφέρουν θυσίαι καὶ νὰ ὑπηρετοῦν τὴν λατρεία τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἱερεῖς ἔπρεπε νὰ εἶναι «τέλειοι», δηλαδὴ ἀρτιμελεῖς, καὶ νὰ προσφέρουν «τέλεια» σφάγια, «σύμβολον, οἶμαι, τοῦτο τῆς κατὰ ψυχὴν ἀριότητος, μηδὲ στολῆς ἱερατικῆς ἢ σκεύους τινὸς τῶν ἁγίων ψαύειν παντὶ θεμιτὸν ὄν... μηδὲ εἰς τὸ ἱερὸν εἰσιέναι, ὅστις ἢ ψυχὴν ἢ σῶμα οὐ καθαρὸς μέχρι καὶ τῶν μικροτάτων»⁶⁹. Διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς «καθαρτέον ἑαυτὸν πρῶτον, εἶτα τῷ καθαρῷ προσομιλητέον»⁷⁰. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνδυθεῖ τὸ σχῆμα καὶ νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἱερέως καὶ τὴν ἐξουσία νὰ προσφέρει τὴν ἐξωτερικὴν θυσία, ἡ ὁποία εἶναι «ἀντίτυπον τῶν μεγάλων μυστηρίων», πρέπει νὰ ἀποδειχθεῖ ἄξιος τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἀξιώματος. Νὰ παραστήσει ἑαυτὸν τῷ Θεῷ «θυσίαν ζῶσαν καὶ ἁγίαν», νὰ προσφέρει τὴν «λογικὴν» καὶ «εὐάρεστον» λατρείαν⁷¹, τὴν «θυσίαν αἰνέσεως»⁷² καὶ «πνεῦμα συντετριμμένον»⁷³ καὶ νὰ δώσει ἑαυτὸν ὀλοκληρωτικὰ στὸ Θεό. Μὲ ὅλες του τίς

64. Λόγ. Β', ΟΑ', ΒΕΠ 58,270.

65. Λόγ. Β', 4Α', ΒΕΠ 58,276.

66. Πρβλ. Ἐξοδ. 24, 1-2.

67. Λόγ. Β', 4Β', ΒΕΠ 58,276.

68. Λευιτ. 21, 17-23. 8, 30-31. Ἐξοδ. 30,10. Λόγ. Β', 4Δ', ΒΕΠ 58,277.

69. Λόγ. Κ' «Περὶ Δόγματος καὶ καταστάσεως Ἐπισκόπων» Δ', ΒΕΠ 59,143.

70. Πρβλ. Ρωμ. 12,1.

71. Πρβλ. Ψαλ. 49,14.

72. Πρβλ. Ψαλ. 50,19.

73. Πρβλ. Ρωμ. 6,13.

αἰσθήσεις καὶ τὶς δυνάμεις νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ ἀναγνωρίζει τὴν παρουσίαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ· νὰ κάνει κάθε μέλος τοῦ σώματος του «ὄπλον δικαιοσύνης»⁷⁴ καὶ ὄργανον δοξολογίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποβάλλει κάθε νέκρωση⁷⁵, ἡ ὁποία καταπόθηκε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ὑποχώρησε πρὸ τοῦ πνεύματος⁷⁶. Ἡ καρδιά τοῦ ἱερέως πρέπει νὰ φλέγεται ἀπὸ τοὺς ἀγνοῦς καὶ πεπυρωμένους λόγους τοῦ Θεοῦ⁷⁷, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ γράφει «*τρισῶς ἐπὶ πλάτος καρδίας*»⁷⁸ ὥστε νὰ ἀποκτήσει «*νοῦν Χριστοῦ*», καὶ διὰ τῆς μελέτης νὰ ἔχει εἰσχωρήσει τόσο πολὺ εἰς τὸ βάθος «*τῶν τοῖς πολλοῖς ἀποκρύφων καὶ ἀοράτων καὶ σκοτεινῶν θησαυρῶν*»⁷⁹, ὥστε ἀφοῦ ἰδεῖ τὸν πλοῦτον αὐτῶν νὰ μπορεῖ νὰ κάνει καὶ ἄλλους πλουσίους⁸⁰. Ἀκόμη ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ ἰδεῖ, ὅπως ἀξίζει νὰ ἰδεῖ κανεὶς, «*τὴν τερπνότητα τοῦ Κυρίου*», νὰ γίνῃ ἅγιος καὶ ζῶν ναὸς τοῦ «*ζῶντος Θεοῦ*»⁸¹ καὶ «*ζῶν κατοικητήριον Χριστοῦ ἐν Πνεύματι*»⁸² καὶ ἀφοῦ διακρίνει τὴ διαφορὰ τῶν τύπων ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἐκείνους καὶ νὰ πλησιάσει τὴν ἀλήθειαν, «*ἵνα τῇ καινότητι δουλεύσῃ τοῦ πνεύματος*⁸³ καὶ μεταβῆ καθαρῶς ἐπὶ τὴν χάριν»⁸⁴. Τέλος ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ προχωρήσει στὴν ταῦτίσή του μὲ τὸν Χριστόν. Νὰ περάσει «*ἐργῶ καὶ θεωρίᾳ*» διὰ «*τῶν τοῦ Χριστοῦ προσηγοριῶν καὶ δυνάμεων, τῶν τε ὑψηλοτέρων καὶ πρώτων καὶ τῶν ταπεινοτέρων καὶ τελευταίων*» καὶ νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ διατί καὶ πῶς χρησιμοποιεῖται καὶ ποίαν ἔννοιαν ἔχει ἡ καθεμία ἀπὸ αὐτέας⁸⁵.

Τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἱερέως ἐγκυμονεῖ καὶ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς ἀπὸ ἐνδεχόμενη ἀποτυχία στὸ ἔργο του⁸⁶. Γιὰ νὰ ἀποκλείσουμε ἢ ἔστω νὰ περιορίσουμε ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο πρέπει ἡ ἐκλογή τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας νὰ γίνῃ μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ μὲ κριτήρια τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀξία αὐτῶν. Βεβαίως ὅλοι «*πολλῶ κατωτέρω κείμεθα τοῦ ἱερατεύειν Θεῶ*»⁸⁷ καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς

74. Πρβλ. *Β' Κορ.* 5,4.

75. Λόγ. Β', 4Ε', *ΒΕΠ* 58,277.

76. Πρβλ. *Ψαλ.* 11,7.

77. Πρβλ. *Παροιμ.* 22,20.

78. Πρβλ. *Α' Κορ.* 2,16.

79. Πρβλ. *Ἠσ.* 45,3.

80. Λόγ. Β', 4ΣΤ', *ΒΕΠ* 58,278.

81. *Β' Κορ.* 6,16. Λόγ. Κ', Δ, *ΒΕΠ* 59,143.

82. Πρβλ. *Ἐφεσ.* 2,22.

83. Πρβλ. *Ρωμ.* 7,6.

84. Λόγ. Β', 4Ζ', *ΒΕΠ* 58,278.

85. Λόγ. Β', 4Η', *ΒΕΠ* 58, 278-79.

86. Λόγ. Β', 4Θ', *ΒΕΠ* 58,279.

87. Λόγ. Β', ΡΙΑ', *ΒΕΠ* 58,282.

«έρρομένους τῇ ἁμαρτίᾳ» δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἀνέβει τόσο ὑψηλά, ὥστε «ὄλω νοῖ καθαρῶ» νὰ ἐποπτεύει «νοῦν ὄλον... . Μόλις γὰρ ἂν τις ἐνταῦθα τῶν σφόδρα κεκαθαρμένων καὶ εἰδωλον τοῦ καλοῦ θεωρήσειεν, ὥσπερ οἱ τὸν ἥλιον ἐν τοῖς ὕδασιν»⁸⁸. Παρ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ φροντίζουμε, ὥστε νὰ ἐκλέγονται «ὄσοι τῶν πολλῶν εἰσιν ἀνωτέρω κατ' ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν»⁸⁹ καὶ εἶναι ἄξιοι νὰ δεχθοῦν τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, Τὸ χάρισμα τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν δίδεται ἐξ ἴσου σὲ ὄλους, «ὅτι μηδὲ τὰ δοχεῖα τοῦ πνεύματος» εἶναι ἴσα. Ἄν λοιπὸν δὲν εἶσαι ἄξιος γιατί προσέρχεσαι στὴν ἱερωσύνη; «Τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα πρόβατον ὄν; τί γίνῃ κεφαλὴ, πρὸς τυγχάνων; Τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις;»⁹⁰ Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ προσέλθει στὴν ἱερωσύνη πρέπει πρῶτον νὰ εἶναι ἄξιον μέλος τῆς Ἐκκλησίας καί, ἂν ἐπιθυμεῖ τὴν προαγωγήν του, νὰ ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἄξιος τῶν ἀνωτέρων βαθμῶν. «Τῆς ἐκκλησίας ἄξιον εἶναι χρὴ πρῶτον, εἶτα τοῦ βήματος, καὶ τούτου πρῶτον, εἶτα τῆς προεδρίας»⁹¹. Νὰ εἶναι ὄρμος στὴν ἡλικία⁹², διότι «κρείσσων πολὺ μετὰ φρονήσεως ἀπαιδεύτου νεότητος»⁹³, καὶ δοκιμασμένος στὴν πίστη⁹⁴. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἔχει πείραν τοῦ «ἄρχεσθαι», ὥστε νὰ γνωρίζει τὸ «ἄρχειν» καί, σὰν

88. Λόγ. Β', ΟΔ', ΒΕΠ 58,271.

89. Λόγ. Β', Γ', ΒΕΠ 58,247.

90. Λόγ. ΑΒ', «Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι» ΙΑ', ΙΓ', ΒΕΠ 60,16,17. Γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν ἀρίστων στὴν ἱερωσύνη κάνει λόγο ὁ Γρηγόριος καὶ στὰ ἔπη του:

«οὐ γὰρ κάκιστον ἢ ἐπισκοπῆ. Χρεῶν
πάντως τιν' εἶναι τῶν δ' ἀρίστων, ἐκλέγω
τὸν πρῶτον' εἰ δ' οὐκ, ἀλλὰ μὴν τὸν ἔσχατον
καὶ τῶν μεγίστων ἀστέων καὶ συλλόγων,

ὄν δὴ χάριν σοι τοὺς καλοὺς ἐκλεκτέον.
Μόλις γὰρ ἂν τις τῶν μέσω οὕτω τύχοι,
εἰ σφόδρ' ἀγωνίζοιτο, τοὺς κρατεῖν».

«Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος ΙΒ', σχ. 180-190. ΒΕΠ 62,93.

91. Λόγ. Β', ΡΙΑ', ΒΕΠ 58,282.

92. Ὁ Γρηγόριος κάνει τὴν ρητορική ἐρώτηση «τίς τῶν οὐκ ἀριθμουμένων ἐν τῷ Ἰσραὴλ» θὰ τολμοῦσε «εἰς κεφαλὴν καταστήναι Χριστοῦ πληρώματος» μὲ τὴν ὁποῖαν παραπέμπει εἰς Ἀριθ. 1, 2-46, ὅπου ὁ Θεὸς ἐντέλλεται μόνον οἱ ἄνω τῶν εἴκοσι ἐτῶν ἄρρενες νὰ συγκαταριθμῶνται στὸν Ἰσραὴλ. Ὅμως δὲν μποροῦμε ἐξ αὐτοῦ νὰ συναγάγουμε ὅτι ὁ Γρηγόριος ὀρίζει ὡς ἡλικία ἱερωσύνης τὸ εἴκοστὸ ἔτος. Μᾶλλον θέλει νὰ τονίσει ὅτι ἡ πολὺ νεαρὰ ἡλικία δὲν ἐνδείκνυται γιὰ τὸ ἀξίωμα. Λόγ. Β', ἹΘ', ΒΕΠ 58,270.

93. Λόγ. Β', ἹΘ', ΒΕΠ 58,279.

94. Λόγ. Β', Ι', ΒΕΠ 58,249.

δοκιμασμένος χρυσὸς ἢ ἄργυρος, νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε πονηρίαν⁹⁵.

Ὁ πιστός, ὁ ὁποῖος ἔχει τὰ προσόντα, πρέπει νὰ θεωρεῖ χρέος του νὰ προσέλθει στὴν ἱερωσύνη, διότι γιὰ ἐκεῖνον ποῦ ἔχει τὰ ψυχικά καὶ πνευματικά προσόντα εἶναι «*ζημία τὸ μὴ ἐγχειρεῖν μείζοσι μηδὲ εἰς πλείους διατείνειν τὴν ἀρετὴν*»⁹⁶. Ἡ ἄρνηση τῶν ἱκανῶν συνιστᾷ ἀπειθειαν γιὰ τὴν ὁποῖαν τιμωροῦνται μὲ «*δεινὰ ἐπιτίμια*»⁹⁷. Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι φοβοῦνται μὲν τὸ ἀξίωμα, ὑπακούουν ὁμως στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ καὶ προσέρχονται, δέχονται τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. «*...Τῷ μὲν φόβῳ τῆς προστασίας τάχα ἂν βοηθήσειε καὶ ὁ νόμος τῆς εὐπειθείας, τοῦ Θεοῦ τὴν πίστιν ἀμειβομένου διὰ τῆς ἐαυτοῦ χρηστότητος καὶ εἰς προστάτην τέλειον καταρτιζόντος τὸν αὐτῷ θαρρήσαντα καὶ πάσας θέμενον ἐπ' αὐτὸν τὰς ἐλπίδας*». Γιὰ ἐκεῖνους ποῦ ἐνῶ ἔχουν τὰ προσόντα φοβοῦνται καὶ δὲν ὑπακούουν στὴν κλήση, «*οὐκ οἶδα τίς ἔσται ὁ βοηθῶν ἢ τίς ὁ θαρρεῖν διακελευόμενος λόγος*»⁹⁸.

Ἡ προσέλευση στὴν ἱερωσύνη πρέπει νὰ γίνεται μὲ δισταγμὸ καὶ περίσκεψη, ἀλλὰ καὶ μὲ προθυμία. Μὲ δισταγμὸ ἀπὸ συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας μας, ὅπως ἐδίστασαν ὁ Μωϋσῆς⁹⁹ καὶ ὁ Ἰερεμίας¹⁰⁰, ἀλλὰ καὶ μὲ προθυμία ἐπειδὴ ἐμπιστευόμαστε τὴ δύναμη ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος μᾶς καλεῖ, ὅπως ἔκαμαν ὁ Ἀαρὼν¹⁰¹ καὶ ὁ Ἡσαΐας¹⁰². Δὲν ἦταν μεμπτή οὔτε ἡ δειλία τῶν μὲν, οὔτε ἡ προθυμία τῶν δὲ καὶ δὲν ἔχει σημασία μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἐνεργήσουμε, ἀρκεῖ μόνον σὲ κάθε περίπτωση «*εὐσεβῶς*» νὰ προχωρήσουμε¹⁰³. Πάντως «*κρείσσων ἢ λελογισμένη βραδύτης τάχους ἀπερισκέπτου*»¹⁰⁴, διότι ἡ βιασύνη μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει μὲ προθυμία στὴν ἱερωσύνη «*ὡς ἐπὶ τι πρᾶγμα κοῦφον καὶ ῥᾶστον, οὗ μηδὲ μεταθέσθαι ἀσφαλὲς μηδὲ βουλῇ δευτέρῳ θεραπεῦσαι τὴν προλαβοῦσαν*»¹⁰⁵.

Ὑπάρχουν καὶ οἱ «νόθοι» καὶ «ἀνάξιοι τοῦ ἐπαγγέλματος» ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι συγχρόνως «*μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας*»

95. Λόγ. Β',ΡΑ', ΒΕΠ 58,279.

96. Λόγ. Β',ΡΙΑ', ΒΕΠ 58,282.

97. Λόγ. Β',ΡΙΓ', ΒΕΠ 58,282.

98. Ἐξοδ. 4,13.

99. Ἰερ. 1,6.

100. Ἐξοδ. 4,27.

101. Ἠσ. 6,8.

102. Λόγ. Α',Α', ΒΕΠ 58,243. Λόγ. Β',ΡΙΑ', ΒΕΠ 58,283.

103. Λόγ. Β',ΟΒ', ΒΕΠ 58,270.

104. Λόγ. Β',ΡΙΑ', ΒΕΠ 58,282.

105. Λόγ. ΚΑ',Θ', ΒΕΠ 59,151.

ἀναδεικνύονται καὶ πρὶν ἐξαγνισθοῦν ἀναλαμβάνουν νὰ ἐξαγνίσουν τοὺς ἄλλους. «*Χθὲς ἱερόσυλοι καὶ σήμερον ἱερεῖς· χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον· παλαιοὶ τὴν κακίαν καὶ σχέδιοι τὴν εὐσέβειαν*» ...ὧν οὐχ ὁ τρόπος τὸν βαθμὸν, ὁ βαθμὸς δὲ τὸν τρόπον πιστεύεται, παρὰ πολὺ τῆς τάξεως ἐναλλαττομένης»¹⁰⁶. Ὅσοι εἶναι ἀνάξιοι δὲν πρέπει νὰ προσέρχονται στὴν ἱερωσύνη, διότι ἀντὶ καλοῦ προκαλοῦν κακὸ μεγάλο στὸ ποίμνιό τους. Εἶναι ντροπή, λέγει ὁ ἱ. πατὴρ, νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι μὲ ἀμυήτους ψυχὰς, χωρὶς νὰ εἶναι οἱ καλύτεροι καὶ χωρὶς νὰ πλύνουν τὰ χέρια τους, ἐπιδιώκουν νὰ καταλάβουν τὸ ἱερὸ βῆμα καὶ τὴν ἁγία τράπεζα, «*ὥσπερ οὐκ ἀρετῆς τύπον, ἀλλ' ἀφορμὴν βίου τὴν τάξιν ταύτην εἶναι νομίζοντες, οὐδὲ λειτουργίαν ὑπεύθυνον, ἀλλ' ἀρχὴν ἀνεξέταστον*»¹⁰⁷. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἐπιχειροῦν νὰ θεραπεύσουν τοὺς ἄλλους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶναι γεμάτοι πληγές, γίνονται τὸ «*φαῦλον ἀρχέτυπον*»¹⁰⁸, τὸ ὁποῖον γρήγορα θὰ μιμηθοῦν οἱ πολλοί, διότι, ὡς γνωστόν, τὸ κακὸ μεταδίδεται πολὺ πιδὸ γρήγορα ἀπὸ τὸ καλὸ. «*Θάττον γὰρ ἂν τις ὀλίγης κακίας μεταλάβοι πλουσίως ἢ ἀρετῆς βαθείας κατὰ μικρόν*»¹⁰⁹. Τὸ κακὸν ἐξαπλώνεται γρήγορα καὶ εὐρέως, ὅπως ἡ ὁσμὴ μὲ τὸν ἀέρα¹¹⁰. Ὅταν μάλιστα τὸ κακὸ παράδειγμα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἱερεὺς, τότε τὰ πράγματα εἶναι πολὺ χειρότερα, «*ὡς φιλεῖ τάχιστα τῆς τοῦ προεστῶτος κακίας ἀναπίμπλασθαι τὸ ὑπήκοον καὶ πολλῶ γε ῥᾶον ἢ τοῦ ἐναντίον τῆς ἀρετῆς*»¹¹¹. Ἔτσι οἱ κακοὶ κληρικοί, ἐνῶ ἐτάχθησαν νὰ εἶναι διδάσκαλοι τοῦ καλοῦ, καταντοῦν «*ἐργαστήριον*» ὄλων τῶν κακῶν¹¹². «*Τῶ ὄντι*», ἐλεεινολογεῖ ὁ ἱ. πατὴρ, «*ποιμένες ἠφρονεύσαντο, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀπελῶνα μου*»¹¹³, ἥσχυναν μερίδα ἐπιθυμητὴν, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ

106. Λόγ. Β', Η', ΒΕΠ 58,248.

107. Λόγ. Β', ΙΓ', ΒΕΠ 58,250.

108. Λόγ. Β', ΙΒ', ΒΕΠ 58,250. «Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος ΙΒ', στχ. 511, ΒΕΠ 62,102.

109. «Ἄλ' ὥσπερ οὔτος, οὐ τύχοι σπάσας, ἀηρ
εὐωδίας μετέσχεν ἢ δυσωδίας,
οὕτω τάχιστα τοῖς πέλας ποιούμεθα,
καλοῖς μὲν ἦντον, τοῖς κακοῖς δὲ καὶ λίαν.
Μᾶλλον γὰρ ἐνμίμητον ἢ πονηρία».

«Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος ΙΒ' στχ. 715-72, ΒΕΠ 62,108.

110. Λόγ. Β', ΙΑ', ΒΕΠ 58,250.

111. «Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος ΙΒ', στχ. 362-63, ΒΕΠ 62,98.

112. Ἱερ. 12,10.

113. Λόγ. ΚΑ', ΚΔ', ΒΕΠ 59,158. Ὁ Γρηγόριος ἐπιτιμᾷ δριμύτατα τοὺς ἀνάξιους ἐπισκόπους. Τοὺς ἐλέγχει γιὰ τὴν κακίαν, τὴν ἄλλειψιν ἠθους καὶ πνευματικοῦ περιεχομένου καὶ τὶς πρωτοκαθεδρίες καὶ τὴ φαῦλη ζωὴ τους. Τοὺς παρομοιάζει μὲ λύκους καὶ δολῶματα καὶ λέγει ὅτι εἶναι παραδείγματα πρὸς ἀποφυγὴν καὶ ὄχι πρὸς μίμησιν.

λέγω, πολλοῖς ἰδρῶσι καὶ σφαγίοις συνειλεγμένην, τοῖς πρὸ Χριστοῦ τε καὶ μετὰ Χριστόν, καὶ αὐτοῖς τοῖς μεγάλοις τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν πάθει»¹¹⁴.

Γεννάται ὁμως ἐδῶ ἡ ἀπορία ἐὰν ἡ χάρις καὶ διὰ τῶν ἀναξίων ἐνεργεῖ. Ὁ ἱ. πατὴρ ἐπικαλούμενος τὸ εἰς τὴν Π. Δ. λεγόμενον, ὅτι εἰς τὴν «κακότεχνον ψυχὴν» σοφία δὲ θὰ εἰσέλθει, ἀποφαίνεται, ὅτι «ἡ χάρις δὲν ἄπτεται τῶν ἀναξίων» οὔτε τοῦ «ὄργάνου» ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶναι «πονηρὸν» καὶ «παντελῶς ἀνάρμοστον»¹¹⁵. Ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν καὶ διὰ τοῦ ἀναξίου ἐνέργειαν τῆς χάριτος, ὅταν αὐτὸς

Παραθέτουμε ἐνδεικτικὰ μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔπη του.

Ἔπος IB' (BEΠ 62, 88-111)

«Ἐν ἐκτρέπου μοι, τοὺς κακοὺς ἐπισκόπους (συχ. 35, σ. 89)

Μισῶ διδάγμαθ', οἷς ἐναντίος βίος (συχ. 40, σ. 89).

...Καὶ γὰρ ἦν αἰσχος μέγα

τούτων τιν' εἶναι τῶν καπήλων τῆς πίστεως.

Ἵδν οἱ μὲν ὄντες ἔκγονοι φορογράφων

οὐδὲν φρονούντες τοῦ παρεγγράφειν πλέον,

οἱ δ' ἐκ τραπέξης τῶν τ' ἐκεῖσ' ἀγαλμάτων, (συχ. 153-57, σ. 92)

Σοῦ δ' ἐκτρέπομαι, κἄν τι τῶν σεμνῶν φέρῃς,

τουτ' ἐστὶν ἡ πάγη τε καὶ τὸ θήρατρον. (συχ. 225-226, σ. 94)

Ἦδη σχεδὸν τι τῆς ὄλης οἰκουμένης,

οἶαν λαβόντες ἐκ Θεοῦ σωτηρίαν,

ὡς σφόδρα χρώμεθ' ἀναξίοις τοῖς προστάταις! (συχ. 355-57, σ. 98)

Χθὲς ἦσθα μίμων καὶ θεάτρων ἐν μέσῳ

.....
νῦν αὐτὸς ἡμῖν ἡ ξένη θεωρία». (συχ. 402-403, σ. 99)

Ἔπος ΙΓ' (BEΠ 62, 111-117)

«ἽΩ κόσμοιο θέμεθλα, βίον φάος, ἔρμα λόγοιτο,

μιστοπόλοιο ζωῆς ἀτελευτήτοιο φαεινῆς,

χριστοφόροι, θῷκοισιν ἐνεδριόωντες ἀρίστοις,

ὑψηλοῖ, θεάτροισι γεγηθότες εὐπρεπέεσσι,

σκηνοβάται, κῶλοισιν ἐφεσταάτες ξυλίνοισιν,

ἀδρανέως χάσκοντες ἐν ἀλλοτριόισι προσώποις,

εὐσεβῆς ὄσα δ' ἐντός, ὁμοῖα πᾶσιν ἔχοντες! (συχ. 5-1, σ. 111- 112)

.....
ὑμᾶς δ' εἰσορόων τις, ἐναντίον οἶμον ὀδεύοι. (συχ. 114, σ. 114)

.....
Διπλῶς ἐστὶν ἕκαστος δις λῦκον ἀμφικαλύπτων

καὶ χαλκὸς λαχῶν πικρὴν νεπέδεσιν ἐδωδήν». (συχ. 162-63, σ. 116)

114. Σοφ. Σολομ. 1,4. Λόγ. Θ', Β', BEΠ 59,49.

115. Πρβλ. Α' Βασ. 16,7.

εἶναι ἀναγνωρισμένος καὶ ὄχι καταδικασμένος ἢ ξένος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Στὸν ἀμφιβάλλοντα πιστόν, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἀξιοπιστίαν καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ μυστηρίου ζητεῖ νὰ βαπτισθεῖ ἀπὸ ἐπίσκοπον καὶ μάλιστα μητροπολίτην ἢ ἱεροσολυμίτην ἢ ἀγαμο κληρικό, ὁ Γρηγόριος συμβουλεύει: «Μὴ ζῆτει ἀξιοπιστίαν τοῦ κηρῦσσοντος μηδὲ τοῦ βαπτίζοντος. Ἄλλος ὁ τούτων κριτῆς καὶ τῶν ἀφανεστέρων δοκιμαστής· ἐπειδὴ, ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν»¹¹⁶. «Σοὶ δὲ πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν· μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων καὶ μὴ τῶν προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότριος. Μὴ κρίνε τοὺς κριτάς, ὁ χρηζὼν τῆς ἰατρείας· μηδὲ φιλοκρίνει μοι τὰ ἀξίας τῶν σὲ καθαιρόντων, μηδὲ διακρίνου πρὸς τοὺς γεννήτορας. Ἄλλος μὲν ἄλλου κρείττων ἢ ταπεινότερος· σοῦ δὲ πᾶς ὑψηλότερος. ...Οὕτως ἔστω σοι πᾶς βαπτιστής. Κἂν τῇ πολιτείᾳ προέξη, ἀλλ' ἢ γε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση· καὶ τελειοποιός σοι πᾶς ὁμοίως, ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος»¹¹⁷. Ἄλλωστε, προσθέτει ὁ Γρηγόριος, ὅλοι οἱ ποιμένες εἶναι ἴσοι καὶ ἡ χάρις τους δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ποιμνίου ἢ τῆς ἐπισκοπῆς τους. «Ἡ χάρις οὐ στενὴ οὐδὲ τόποις περιγραπτός»¹¹⁸. Γι' αὐτὸ «τὰ πρόβατα μὴ ποιμαίνετε τοὺς ποιμένας, μηδὲ ὑπὲρ τοὺς ἑαυτῶν ὄρους ἐπαίρεσθε· ἀρκεῖ γὰρ ὑμῖν, ἂν καλῶς ποιμαίνησθε. Μὴ κρίνετε τοὺς κριτάς, μηδὲ νομοθετεῖτε τοῖς νομοθέταις· οὐ γὰρ ἐστὶ Θεὸς ἀκαταστασίας καὶ ἀταξίας, ἀλλ' εἰρήνης»¹¹⁹ καὶ τάξεως»¹²⁰.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀξίων καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς ἀνάθεση τῆς ποιμαντικῆς διακονίας γίνεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Θεὸς διέταξε «τοὺς μὲν ποιμαίνεσθαί τε καὶ ἄρχεσθαι, ὅσοις τοῦτο λυσιτελέστερον, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πρὸς τὸ δέον ἰθυνομένους, τοὺς δὲ εἶναι ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν»¹²¹ τῆς Ἐκκλησίας»¹²² καὶ «διὰ τὸ μέτρον τῆς ὠφελείας καὶ τῆς ἐλλάμψεως»¹²³, τοῦ ἁγιασμοῦ δηλ. καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ τῶν πιστῶν. Τὴν διάκριση αὐτῆ τῶν πιστῶν εἰς ποιμένας καὶ ποιμαινομένους ἐπιβάλλει καὶ ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως σὲ ὅλα τὰ ὄντα καὶ φαινόμενα ἐπικρατεῖ ἡ τάξις, γι' αὐτὸ «κόσμος τὸ πᾶν

116. Λόγ. Μ', «Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα» ΚΣΤ', ΒΕΠ 60,98.

117. Ἐπιστ. 41 «Τῇ Ἐκκλησίᾳ Καισαρέων», ΒΕΠ 60,227.

118. Πρβλ. Α' Κορ. 14,33.

119. Λόγ. ΙΘ' «Εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανὸν» Ι', ΒΕΠ 59,138.

120. Ἐφ. 4,11. Α' Κορ. 12,28.

121. Λόγ. Β',Γ, ΒΕΠ 58,247.

122. Λόγ. ΛΒ',ΙΑ', ΒΕΠ 60,16.

123. Λόγ. ΛΒ',Η', ΒΕΠ 60,15.

καὶ τὸ κάλλος ἀκίνητον»¹²⁴, ἔτσι καὶ στὴν Ἐκκλησία ἡ τάξις «τὸ μὲν εἶναι ποιμνιον, τὸ δὲ ποιμένας διώρισε· καὶ τὸ μὲν ἄρχειν τὸ δὲ ἄρχεσθαι»¹²⁵. Καὶ ὅπως τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ἀποτελεῖ ἓνα ἄρμονικὸ σύνολο συγκεῖμενο ἐκ διαφόρων μελῶν, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑπηρετεῖ τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο δημιουργήθηκε, «νοῦς δὲ τοῖς πᾶσιν ἡγεμῶν, παρ' οὗ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ εἰς ὃν ἡ αἴσθησις, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, τῷ κοινῷ Χριστοῦ σώματι», ἡ τάξις ὥρισε «τὸ μὲν οἶον εἶναι κεφαλὴν, τὸ δὲ πόδας, τὸ δὲ χεῖρας, τὸ δὲ ὀφθαλμόν, τὸ δὲ ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος»¹²⁶, διότι «τὸ μὲν ἄρχει καὶ προκαθέζεται, τὸ δὲ ἄγεται καὶ εὐθύνεται, καὶ οὔτε ταυτόν ἀμφοτέρω ἐνεργεῖ, εἴπερ, μὴ ταυτόν ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι»¹²⁷. Ἡ «τάξις» λοιπὸν καὶ ἡ «ἀρχή» ἡ ὁποία εἶναι χρησιμη καὶ ὠφέλιμη σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα εἶναι πολὺ πιὸ χρησιμη στὴν Ἐκκλησία γιὰ τὴν «εὐαρμοστία» καὶ τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς «ἢ προεχομένων ἢ προεχόντων»¹²⁸. Ἡ ποιμαίνουσα τάξις εἶναι τὸ θεῖον ὄργανον μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν αὐτῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ διὰ τῶν μυστηρίων μετάδοσις τοῦ πιστοῦ τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου. Χωρὶς τὴν ἱερωσύνη, χωρὶς δηλ. ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους «χαλεεῖοι ἂν τῷ μεγίστῳ μέρει καὶ οὐδ' ἂν καλὸν ἔτι μένοι τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα»¹²⁹. Οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ ἀγιαστικὸ τους ἔργο, τὴν χειραγωγία καὶ ἐπιστάσις προάγουν ἠθικὰ τοὺς πιστοὺς καὶ ἀγιάζουν αὐτοὺς καὶ οὕτω, ἀλλὰ καὶ «τῇ ἁρμονίᾳ» τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἀμφοτέρω, «τὸ τε ὑστεροῦν καὶ τὸ πλεονάζον» εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀγιότητα, συνδέονται καὶ συναρμολογοῦνται εἰς «ἐν ἄρτιον σῶμα Χριστοῦ», τὸ ὁποῖον εἶναι ἄξιο νὰ ἔχει κεφαλὴν τοῦ τὸν Χριστὸν¹³⁰ καὶ οὕτω «πάντες ἐν σῶμα ἐσμέν ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ καθ' ἓνα Χριστοῦ καὶ ἀλλήλων μέλη»¹³¹. Ποιμένες καὶ ποιμαίνοντες συναρμολογοῦνται καὶ συντίθενται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ἀμφοτέροι γίνονται «ἐν εἰς ἓνα Χριστόν»¹³².

Τὰ καθήκοντα τῶν ποιμένων ἐπιγραμματικὰ προσδιορίζει ὁ Γρηγόριος μὲ ὅσα λέγει ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Δοαρῶν Εὐλάλιον. «Διδάσκαλε προσκυνεῖν Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν,

124. Λόγ. ΛΒ',Γ', ΒΕΠ 60,16.

125. Λόγ. ΛΒ',Γ', ΒΕΠ 60,16.

126. Λόγ. ΛΒ',ΙΑ', ΒΕΠ 60,16.

127. Λόγ. ΛΒ',Γ', ΒΕΠ 60,16.

128. Λόγ. Β',Δ', ΒΕΠ 58,247.

129. Λόγ. Β',Γ', ΒΕΠ 58,247.

130. Ρωμ. 12,5.

131. Λόγ. Β',Γ', ΒΕΠ 58,247. Λόγ. ΛΒ',ΙΑ', ΒΕΠ 60,16.

132. Λόγ. ΙΓ',Δ'. ΒΕΠ 59,62.

Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, ἐν μιᾷ δόξῃ τε καὶ λαμπρότητι. Τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητεῖ τὸ ἀσθενὲς ἐνίσχυε τὸ ἰσχυρὸν φύλασσε»¹³³. Λεπτομερέστερη παράθεση τῶν καθηκόντων τῶν ποιμένων κάνει ὁ Γρηγόριος στὸ λόγο, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε ὅταν χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Σασίμων. Ἀπευθυνόμενος στὸν πατέρα του καὶ στὸν φίλο του Βασίλειο καὶ ἀφοῦ περιέγραψε τὴν ψυχικὴ του κατάσταση, στὴν ὁποία βρέθηκε πρὸ τῆς χειροτονίας του, τοὺς φόβους καὶ τοὺς δισταγμούς του, τώρα καλεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ τὸν παραλάβει στὴν ὑπηρεσία καὶ τὰ ἔργα του, «πρὸς καταρτισμὸν τοῦ λαοῦ τούτου, πρὸς ψυχῶν κυβένησιν, πρὸς διδασκαλίαν τὴν ἐν λόγῳ καὶ τὴν ἐν ἔργῳ καὶ ὑποδείγματι, διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν»¹³⁴, πρὸς ποιμαντικὴν εὐθετον, ἀποσπῶσαν κόσμους, Θεῶ προσάγουσαν, δαπανῶσαν σῶμα, πνεύματι προστιθεῖσαν, σκότος φεύγουσαν, φωτὶ χαίρουσαν, θήρας ἐλαύνουσαν, μάνδραν συνάγουσαν, κρημνοὺς φυλασσομένην καὶ ἐρημίας, ὄρεσι καὶ ὕψει προσελαύνουσαν»¹³⁵. Πέραν τῶν ὄσων ἐνταῦθα στὸ ἀγιαστικὸ ἔργο τοῦ ἱερέως ἀναφέρονται καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, δύο εἶναι οἱ ἄξονες περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τοῦ ἱερέως· ἀφ' ἑνὸς ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς πίστεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ χειραγωγία καὶ προστασία τῶν πιστῶν. Ὁ μέγας ρήτορας τῆς Ἐκκλησίας Γρηγόριος δίνει πάρα πολὺ μεγάλη σημασία στὸ λόγο, στὸ ἱερὸ δηλ. κήρυγμα καὶ τὴ διδασκαλία τῆς πίστεως. Καλεῖ τὸν διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας νὰ ὁμιλήσει στοὺς πιστοὺς καὶ νὰ ἐξηγήσει τὰ δόγματα τῆς πίστεώς μας καὶ νὰ ἀπαντήσῃ στὰ μεταφυσικὰ θέματα καὶ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ὁ νοῦ τοῦ βαθυστόχαστου θεολόγου συνελάμβανε.

*«Δίδαξον ἡμᾶς ὡς θέλεις, δίδασκε δὲ
τίς ἡ Τριάς μοι, πῶς ἐνίζεται Θεὸς
καὶ τέμνεται αὐθις, ἐν σέβας, φύσις μία,
Μονὰς Τριάς τε, ἀγγέλων δὲ τίς φύσις,
κόσμου τε διόσου καὶ προνοίας ἐνδίκου,
κᾶν πολλὰ μὴ δίκαια τοῖς πλείστοις δοκῆ·
ψυχῆς τε σώματός τε τίς λόγος, νόμων*

133. Β' Κορ. 6,7.

134. Λόγ. Θ', Γ', ΒΕΠ 59,49.

135. «Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος ΙΒ', σχ. 309-326, ΒΕΠ 62,97. Ἰδιαίτερα ἐπιμένει ὁ Γρηγόριος στὴν διδασκαλία περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, διότι οἱ αἱρέσεις τῆς ἐποχῆς του ἔκαμαν τὸν ἅγιο ἱεράρχη νὰ ἀγρυπνεῖ γιὰ τὴν προστασία τῶν πιστῶν ἀπὸ τίς κακοδιδασκαλίες.

πρώτου τε δευτέρου τε· σάρκωσις δὲ τίς
 τοῦ καὶ νοητῶν πλείστον ἐξεστηκότος·
 καὶ τῶν ἀνίσων μίξις εἰς δόξαν μίαν,
 νέκρωσις εἰς ἔγερσιν, οὐρανὸς πάλιν,
 ἀνάστασις δὲ καὶ κρίσις τίνος λόγου
 ἢ τίς δικαίους, τίς δ' ἁμαρτωλοῖς βίος·
 πῶς ῥεῖ τὰ πάντα, φάσκε μοι, ποῦ δ' ἴσταιται
 εἰ σοὶ τι τούτων ἐτρανώθη Πνεύματι,
 τὸ σύμπαν, εἴτε καὶ μέσως εἴτ' ἐνδεῶς,
 ὅσον κεχώρηχ' ἢ κάθαρσις σῆς φρενός.
 Μὴ μὲ στερήσης·...»¹³⁶.

Ἄξιον παρατηρήσεως στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ
 μεγαλόστομος κήρυξ καὶ ποιητὴς συμβουλεύει τοὺς διδασκάλους τῆς
 Ἐκκλησίας νὰ χρησιμοποιοῦν στὸ κήρυγμά τους λόγο ἀπλὸ καὶ ἀπέ-
 ριπτο, ἔστω καὶ ἂν φαίνονται ἄξεστοι:

«Οὐδὲν πλεον ζητοῦμεν, ὡς οὕτω λαλεῖν,
 ὡς οἱ δοκοῦσιν εὐτελεῖς τὰ τοῦ λόγου.

.....
 Πέξευέ μοι τὴν λέξιν, ἀγροικοστόμει,
 οὐδὲν διοίσου· οἶδα καὶ βαίνειν κάτω.

.....
 Ὁ νοῦς ἀνεῖτω καὶ τόδ' ἡμῖν ἀρκέσει»¹³⁷.

Ἐντύπωση ἐπίσης κάνει τὸ γεγονός, ὅτι ὁ θαυμαστός μιμητὴς καὶ
 χειροτῆς τοῦ ἀπικτοῦ λόγου συμβουλεύει τοὺς κήρυκες τῆς πίστεως
 νὰ ἀποφεύγουν τίς τέχνες τῆς λεπτολόγου συζητήσεως, τίς ὁποῖες
 χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες:

«Οὐδὲν τὸ κομπῶν τοῖς θέλουσι δώσομεν.
 Μὴ μοι τὰ Σέξτου μηδὲ Πύρρωνος πλέκε·
 Χρυσίππος ἔρρει, μακρὰν ὁ Σταγειρίτης.
 Μηδὲ Πλάτωνος στέργε τὴν εὐγλωττίαν.
 Ῥίψον τὸ κάλλος, ὧν τὰ δόγματ' ἀποστρέφη».

Ἐσὺ, λέγει ὁ Γρηγόριος πρὸς τὸν διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας,

«Ἐμφιλοσόφει τῇ εὐτελείᾳ τοῦ λόγου·
 ἡμῖν ἀρέσκεις, κὰν ἀπαιδεύτως λαλήῃς»¹³⁸.

Ὁ Γρηγόριος συνιστᾷ βεβαίως τὸ ἀπέριπτο καὶ προσιτὸ στοὺς

136. «Ἐπη ἱστορικά». Ἔπος IB', σχ. 284-285, 295-296, 301, ΒΕΠ 62,96.

137. «Ἐπη ἱστορικά», Ἔπος IB', σχ. 302-308, ΒΕΠ 62, 96-97.

138. Λόγ. Α', ΣΤ', ΒΕΠ 58,244.

ἀκροατὲς κήρυγμα, ἀλλὰ ὄχι λόγους κούφους καὶ ματαίους. Ἄπευθύνουμε στοὺς ἀκροατὲς λόγους «οὐ τοὺς εἰκῆ καὶ εἰς ἀέρα ῥέοντας καὶ μέχρι τῆς ἀκοῆς ἰσταμένους, ἀλλ' οὓς γράφει τὸ πνεῦμα καὶ πλαξὶν ἐντυποῖ λιθίνας, εἶπουν σαρκίνας, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς χαρασσομένους οὐδὲ ῥαδίως ἀπαλειφομένους, ἀλλ' εἰς βάθος ἐνσημαινομένους οὐ μέλανι, ἀλλὰ χάριτι»¹³⁹. Γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ διδάσκαλοι νὰ ἐμφυσηθῶσιν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ τόσο βαθειὰ στὶς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν τους πρέπει οἱ ἴδιοι νὰ ἔχουν βαθειὰ γνώση «τῶν ἀρχῶν τῆς σωτηρίας»¹⁴⁰, καθὼς καὶ εὐρύτερη κατάρτιση. Νὰ ἔχουν ἀποκτήσει τὴν σοφίαν, «ἢ πᾶσιν ἐπιστατεῖ καὶ πάντα ἐν ἑαυτῇ τὰ καλὰ συλλαβοῦσα ἔχει ὡς καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν τοῦτο μᾶλλον ἢ τι ἄλλο χαίρειν ἀκούοντα», καὶ νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι σοφοί. Διότι τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀπόκτησίν της θεωροῦμεν «ἐπιστήμην θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων» πραγμάτων¹⁴¹. Εἶναι ἀνόητο καὶ δακρύων ἄξιο νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἀπαιτούμενη μόρφωση καὶ χωρὶς οὔτε τὴν οἰκείαν ἀμάθειαν νὰ αἰσθάνονται, ἐπιχειροῦν «τὸ παιδεύειν ἄλλους καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ψυχαῖς ἐκμελετᾶν τὴν εὐσέβειαν». Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι προτιμώτερο ἀκόμη καὶ τὴν δική τους διακυβέρνηση νὰ παραδώσουν σὲ ἄλλους πιδ ἔμπειρους, παρά, ἐνῶ εἶναι «ἀνεπιστήμονες», νὰ κυβερνοῦν ἄλλους. Εἶναι καλύτερο γι' αὐτοὺς «ἀκοὴν ὑποτιθέναί μᾶλλον ἐγγνώμονα ἢ γλῶσσαν κινεῖν ἀπαίδευτον»¹⁴².

Ὑπάρχουν καὶ οἱ κακοὶ διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι καπηλεύονται τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ κηρύττουν εὐτελεῖς λόγους γιὰ νὰ κολακεύουν καὶ νὰ ἐκμεταλλεύονται τοὺς ἀκροατὲς τους. Αὐτοὶ ἀντὶ καλοῦ προκαλοῦν ζημίαι ἢ καὶ καταστροφή στὶς ψυχὰς τῶν πιστῶν γιὰ τὶς ὁποῖες εἶναι ὑπεύθυνοι¹⁴³.

Τὸ ἔργο τοῦ ποιμένου καὶ διδασκάλου δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο. Εἶναι εὐκολώτερο νὰ ἀπευθύνεται σὲ ψυχὰς, τὶς ὁποῖες δὲν ἔχει σημαδέψει ποτὲ πονηρὸς λόγος καὶ νὰ ἐγχαράσσει σ' αὐτὲς, ὅπως σὲ κηρὸ, τὴν ἀλήθεια. Ὅταν ὁμως οἱ ψυχὰς ἔχουν δεχθεῖ «πονηρὰ διδάγματα καὶ δόγματα» τὸ ἔργο τους εἶναι δυσκολώτερο, διότι πρέπει πρῶτα νὰ ἐξαλείψει «τοὺς προτέρους τύπους» καὶ ὕστερα νὰ ἐγγράψει «τοὺς δοκιμωτέρους τε καὶ τοῦ μένειν ἀξιωτέρους»¹⁴⁴. Γενικὰ τὸ

139. Λόγ. ΚΑ', ΚΔ', ΒΕΠ 59,159.

140. Λόγ. Β', Ν', ΒΕΠ 58,262.

141. Λόγ. Β', ΜΖ', Ν', ΒΕΠ 58,261,263.

142. Λόγ. Β', ΜΣΤ', ΒΕΠ 58,261.

143. Λόγ. Β', ΜΓ', ΒΕΠ 58,260.

144. Λόγ. Β', Θ', ΒΕΠ 58,249.

ἔργο τοῦ ποιμένος εἶναι δύσκολο καὶ χρειάζεται πολλή προσοχή καὶ φροντίδα, διότι τὸ ποιμνιον τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ὁμοιο μὲ τὸ ποιμνιο ἐνὸς βουκόλου. «*Οὐκ ὄμην ἴσον εἶναι οὐδὲ νῦν οἴομαι ποιμνης ἄρχειν ἢ βουκολίου καὶ ἀνθρώπων ἐπιστατεῖν ψυχαῖς*», λέει ὁ ἱ. πατήρ. Γιὰ τὸν ποιμένα εἶναι ἀρκετὸ νὰ κάνει παχύτερα τὰ βόδια ἢ τὰ πρόβατά του χωρὶς καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀρετὴ τους, διότι «*τίς ἢ ἀρετὴ τούτων ἢ τίς τὸ ἐκείνοις καλὸν πρὸ τῆς ἰδίας ἡδονῆς ἐσκέφατο*»¹⁴⁵; Εἰς τὸν πνευματικὸν ποιμένα ὁμως εἶναι δυσκολώτερο νὰ κυβερνᾷ ἀνθρώπους¹⁴⁶, διότι τὸ κοινὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα σύνολο ἀνθρώπων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ καθένας ἔχει διαφορετικὰς ἀρχὰς καὶ ἀντιλήψεις καὶ ὁμοιάζει μὲ «*ζῶον σύνθετον καὶ ἀνόμοιον*». Καὶ ὅπως γιὰ νὰ τιθασεύσει ὁ δαμαστής ἓνα «*πολυειδὲς καὶ πολύμορφον*» θηρίο πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ πολλὰς καὶ ποικίλας μεθόδους καὶ τρόπους, ἔτσι καὶ γιὰ τὸν προστάτην τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγκη πᾶσα «*ἀπλοῦν τε εἶναι τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐν πᾶσιν ὀρθότητα καὶ ὅτι μάλιστα παντοδαπὸν καὶ ποικίλον κατὰ τὴν πρὸς ἕκαστον οἰκειώσιν καὶ τὸ τῆς ὁμιλίας πρὸς πάντας ἐπιτήδειόν τε καὶ πρόσφορον*»¹⁴⁷. Πρέπει νὰ προσαρμόζει τὰ κήρυγμά του στὸ ἐπίπεδο τῶν ἀκροατῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους «*οἱ μὲν δεόνται γάλακτι τρέφεσθαι, τοῖς ἀπλουστέροις καὶ στοιχειοδεστέροις τῶν διδαγμάτων... τὴν ἀνδρείαν τοῦ λόγου τροφήν οὐ φέροντες*»¹⁴⁸, οἱ δὲ χρήζουσι «*τῆς ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένης σοφίας*»¹⁴⁹ καὶ «*τροφῆς τῆς ὑψηλοτέρας καὶ στερροτέρας*»¹⁵⁰. Στὴ διαπαιδαγώγησιν τοῦ ποιμνίου του νὰ μιμεῖται τὸν Παῦλον καὶ νὰ μετέρχεται, ὅπως ἐκεῖνος, διαφόρους τρόπους, ὅπως τὴν φιλανθρωπίαν ἢ τὴν αὐστηρότητα ἢ τὸν συνδυασμὸ τῶν δύο, «*ὡς μήτε τῇ χρησιότητι μαλακίζειν μήτε τραχύνειν τῇ χαλεπότητι*», καί, ὅπως ἐκεῖνος, νὰ κάνει τὰ πάντα, μέχρι καὶ αὐτοθυσίας, γιὰ χάρι τῶν πιστῶν, διότι «*ὄρος πάσης πνευματικῆς προστασίας*» εἶναι τὸ «*πανταχοῦ τὸ καθ' ἑαυτὸν παροράν πρὸς τὸ τῶν ἄλλων συμφέρον*»¹⁵¹. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶναι τὸ ὑπόδειγμα ποιμένος, τὸ ὁποῖον πρέπει πάντοτε νὰ ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν γιὰ νὰ διδάσκηται ἀπὸ αὐτὸν πόσο σπουδαῖο ἔργο εἶναι ἡ φροντίδα ψυχῶν. «*Παῦλον προστησώμεθα μόνον τοῦ λόγου συνίστορα, κἂν τούτῳ θεωρήσωμεν ὅσον*

145. Λόγ. Β',Ι', ΒΕΠ 58,249.

146. Λόγ. Β',ΜΔ', ΒΕΠ 58,260.

147. Ἐβρ. 5,12. Α' Κορ. Γ', 1-2.

148. Πρβλ. Α' Κορ. 2,6.

149. Λόγ. Β',ΜΕ', ΒΕΠ 58,260.

150. Λόγ. Β',ΝΔ', ΒΕΠ 58,264.

151. Λόγ. Β',ΝΒ', ΒΕΠ 58,263.

ἐστὶ καὶ οἶον ψυχῶν ἐπιμέλεια καὶ εἰ βραχείας τῆς πραγματείας ἢ μικρᾶς τῆς συνέσεως»¹⁵². Ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Παύλου θὰ διδαχθεῖ τῇ σωστῇ μέριμνα καὶ ἐπιστασία τῆς Ἐκκλησίας, τὴν πρὸς τὸν καθένα φιλεύσπλαγχνη κηδεμονία καὶ «τὸ πρὸς πάντας συμπαθὲς καὶ φιλάδελφον»¹⁵³. Μέτρο κρίσεως καὶ ἐλέγχου τοῦ ἑαυτοῦ του νὰ εἶναι οἱ ὄροι τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος ἔθεσε στοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους. Τοὺς παρήγγειλε «νηφαλίους, σώφρονας εἶναι, μὴ παροίνους, μὴ πλήκτας, διδακτικούς, ἀλήπτους ἐν πᾶσι»¹⁵⁴ καὶ ἀνεπάφους τοῖς πονηροῖς». Ποιὸς ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν μετρήσει τὸν ἑαυτόν του μὲ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς ὄρους αὐτοῦ τοῦ Παύλου, δὲν θὰ εὕρει, ὅτι οἱ κανόνες αὐτοὶ εἶναι κατὰ πολὺ σωστότεροι ἀπὸ ἐκείνον¹⁵⁵;

Ἡ προσωπικὴ ζωὴ καὶ πολιτεία τοῦ ποιμένου ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἐπιτυχία στὸ ἔργο του, διότι καὶ «ἐν βίῳ τε καὶ λόγῳ» καθαίρει τὶς ψυχές¹⁵⁶. Ὁ Κύριος ὅταν ἔπεμπε τοὺς μαθητάς του ἐπὶ τὸ κήρυγμα τοὺς παρήγγειλε¹⁵⁷ «τοιούτους εἶναι τὴν ἀρετὴν, καὶ οὕτως εὐσταλεῖς καὶ μετρίους καὶ ἔτι συντόμως εἰπεῖν, οὐρανίους, ὥστε οὐχ ἦπτον διὰ τὸν τρόπον αὐτῶν ἢ διὰ τὸν λόγον τρέχειν τὸ εὐαγγέλιον»¹⁵⁸. Ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ὁ «λύχνος τῆς Ἐκκλησίας»¹⁵⁹, ἡ ὁποία κινδυνεύει ἢ διασώζεται ἀνάλογα μὲ τὸ ἠθικὸ παράστημά του¹⁶⁰. Ὅσο ὑψηλὴ εἶναι ἡ θέση τοῦ ποιμένου, ἄλλο τόσο ἐπικίνδυνη εἶναι, διότι πάντοτε ὑπάρχει ὁ κίνδυνος «τοῦ τῆς ἀμαρτίας πτώματος» καὶ σὲ μία τέτοια περίπτωση ἡ ζημία εἶναι μεγάλη ὄχι μόνον γιὰ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ποίμνιό του. Γι' αὐτὸ χρειάζεται νὰ διάγει μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ περίσκεψη. Ὅπως ὁ ἀκροβάτης ποὺ βαδίζει πάνω σὲ τεντωμένο σχοινὶ πρέπει νὰ διατηρεῖ ἀπόλυτη ἰσορροπία, ἔτσι καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ποιμὴν πρέπει νὰ βαδίζει τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, χωρὶς ἀπὸ κακία ἢ ἀμάθεια νὰ κλίνει οὐδὲ κατ' ἐλάχιστο πρὸς τὸ κακόν¹⁶¹. Ἡ ζωὴ τοῦ ἱερέως πρέπει νὰ εἶναι μία διαρκῆς πορεία καὶ ἀνάβαση πρὸς τὸ καλόν, ὥστε νὰ ὑπερέχει τῶν ἄλλων περισσότερον ὡς πρὸς τὴν

152. Λόγ. Β', ΝΓ', ΒΕΠ 58,264.

153. Α' Τιμ. 3, 2-3. Τίτ. 1, 7-9.

154. Λόγ. Β', ΞΘ', ΒΕΠ 58,270.

155. Λόγ. Θ', Γ', ΒΕΠ 59,49.

156. «Ἐπη ἱστορικῶς», Ἔπος ΙΒ', σχ. 752, ΒΕΠ 62,109.

157. Πρβλ. Ματθ. 10,5 ἐκ. Λουκ. 9,2 ἐκ.

158. Λόγ. Β', ΞΘ', ΒΕΠ 58,270.

159. Πρβλ. Μτθ. 6,22.

160. Ἐπιστ. 41, ΒΕΠ 60,228.

161. Λόγ. Β', ΛΔ', ΒΕΠ 58,257.

ἀρετὴν παρὰ ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα μου¹⁶². Μόνον μὲ τὴν ἀρετὴν τοῦ καὶ τὴν πειθῶ θὰ μπορέσει νὰ ἐλκύσει τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ «μέτριον» καὶ ὄχι μὲ τὴ βία. Ἡ βία δὲν ἐνδείκνυται ὡς μέσον στὸ ἔργον τοῦ ἱερέως, διότι «τὸ ἀκούσιον πρὸς τὸ τυραννικὸν εἶναι καὶ οὐκ ἐπαινετόν, οὐδὲ μόνιμον· φιλεῖ γὰρ τὸ βιασθέν, ὥσπερ φυτόν βία χειρὶ μετασπώμενον, εἰς ἑαυτὸν πάλιν ἀφεθὲν ἀνατρέχειν. Τὸ δ' ἐκ προαιρέσεως ἐννομητάτον τε ἅμα καὶ ἀσφαλέςτατον, εὐνοίας δεσμῶ τηρούμενον. Ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα ποιμαίνειν τὸ ποίμνιον ἐκουσίως, ἀλλ' ἀμὴ ἀναγκαστικῶς, ὁ ἡμέτερος διακελεύεται νόμος¹⁶³ καὶ νομοθέτης¹⁶⁴. «Τοσοῦτον» λοιπὸν καὶ «οὕτω ἐπίπονον» τὸ ἔργον τῶν ἱερέων «τῇ αἰσθητικῇ καρδίᾳ καὶ λυπηρᾷ καὶ ὄντως σῆς ὀστέων¹⁶⁵ τῷ γε νοῦν ἔχοντι»¹⁶⁶. Πῶς τότε θὰ τὸ κατορθώσουν; Πῶς θὰ ἀντεπεξέλθουν στὶς τόσες δυσκολίες πού τοὺς περιβάλλουν; «Ἄλλ' ἢ δυνάμεθα», ἐρωτᾷ ὁ ἱ. πατήρ, «καὶ ἐν μέσῃ ζάλῃ στρεφόμενοι καὶ περιηχοῦμενοι ποιμαίνειν ἐπιστημόνως καὶ ἐκτρέφειν τὸ ποίμνιον»¹⁶⁷; Τὴν ἀπάντησιν δίνει ὁ ἴδιος ἅγιος ποιμὴν. Ὁ ἱερεὺς πρέπει πρῶτα νὰ ἀγιάσει καὶ νὰ σώσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ ὕστερα τοὺς ἄλλους «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι, σοφισθῆναι, καὶ οὕτω σοφίσαι, γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι, ἐγγίσαι Θεῷ καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους, ἀγιασθῆναι, καὶ ἀγιάσαι, χειραγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλεύσαι μετὰ συνέσεως»¹⁶⁸. Στὸ μεγαλειώδες τοῦτο ἔργον καλεῖ ὁ Γρηγόριος τὸν ἱερέα καὶ μὲ τὸν ποιητικὸ τοῦ λόγου:

«Ἐν ἔστω τοῦδ' ἔργον ἱερέως καὶ μόνον,
 ψυχὰς καθαίρειν ἐν βίῳ τε καὶ λόγῳ,
 ἄνω φέροντα ἐνθέοις κινήμασι,
 γαληνὸν ὑψίνουν τε, τὰς θείας μόνας
 ἀκηλιδώτους ἐμφάσεις τυπούμενον,
 ὥσπερ κάτοπτρον ἐνδοθεν μορφούμενον·
 ἀγνάς τε πέμπειν προσφορὰς ὑπὲρ τέκνων
 ἕως ἂν αὐτοὺς προσφορὰν καταρτίσῃ.
 Τὰ δ' ἄλλα ἀφείσθω τοῖς τάδ' ἐντελεστέροις,
 Οὕτως ἂν ἡμῖν ἀσφαλῶς ἔχοι βίος»¹⁶⁹.

162. Λόγ. Β', ΙΔ', ΒΕΠ 58, 250-251.

163. Α' Πέτρο. 5,2.

164. Λόγ. Β', ΙΕ', ΒΕΠ 58,251.

165. Πρβλ. Παροιμ. 14,10,30.

166. Λόγ. Β', ΝΖ', ΒΕΠ 58,265.

167. Λόγ. Θ', Δ', ΒΕΠ 59,49.

168. Λόγ. Β', ΟΑ', ΒΕΠ 58,270.

169. «Ἐπι ιστορικὰ», Ἔπος ΙΒ', στχ. 751-760, ΒΕΠ 62,109.

Τέλος ὁ ἱερεὺς πρέπει ταπεινὰ νὰ ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ ἔργον του στὸ θέλημα¹⁷⁰ καὶ τὴν «κραταίαν χεῖρα τοῦ Θεοῦ»¹⁷¹. Ὅταν ὀλοκληρωτικὰ ἀφοσιώσει τὸν ἑαυτὸν του στὸ Θεὸ θὰ ἀξιωθεῖ νὰ ὑψώσει αὐτὸν «ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ» καὶ «ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων»¹⁷² «αἰνεῖν αὐτόν»¹⁷³. «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης»¹⁷⁴, δέεται ὁ Γρηγόριος, «κρατήσῃ τῆς χειρὸς ἡμῶν τῆς δεξιᾶς καὶ ἐν τῇ βουλῇ αὐτοῦ ὀδηγήσῃ καὶ μετὰ δόξης προσλάβοιτο¹⁷⁵, ποιμαίνων ποιμαίνοντας καὶ ὀδηγῶν ὀδηγοῦντας, ὡς ἂν ποιμαίνομεν τὸ ποῖμνιον αὐτοῦ μετ' ἐπιστήμης¹⁷⁶, ἀλλὰ μὴ ἐν σκεύεσι ποιμένος ἀπείρου¹⁷⁷, τὸ μὲν ἐν εὐλογίᾳ τὸ δὲ ἐν κατάρᾳ τοῖς πάλαι κείμενον. Αὐτὸς δοίῃ δύναμιν καὶ κραταίωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ¹⁷⁸ καὶ παραστήσειεν αὐτὸς ἑαυτῷ λαμπρὰν τὴν ποίμνην καὶ ἄσπιλον¹⁷⁹, καὶ τῆς ἄνω μάνδρας ἀξίαν ἐν τῇ κατοικίᾳ τῶν εὐφραينوμένων¹⁸⁰ ἐν τῇ τῶν ἁγίων λαμπρότητι¹⁸¹, ὡς ἂν ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πάντες λέγωμεν δόξαν¹⁸², ποίμνη τε ὁμοῦ καὶ ποιμένες, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν»¹⁸³.

170. Λόγ. Β', ΡΙΓ', ΒΕΠ 58,282.

171. Α' Πέτρο. 5,6.

172. Πρβλ. Ψαλ. 106,32.

173. Λόγ. Β', ΡΙΕ', ΒΕΠ 58,283.

174. Ρωμ. 15,33.

175. Ψαλμ. 72, 23-24.

176. Πρβλ. Ἰερ. 3,15.

177. Πρβλ. Ζαχ. 11,15.

178. Πρβλ. Ψαλ. 67,36.

179. Πρβλ. Ἐφ. 5,27.

180. Πρβλ. Ψαλ. 86,7.

181. Πρβλ. Ψαλ. 109,3.

182. Πρβλ. Ψαλ. 28,9.

183. Λόγ. Β', ΡΙΖ', ΒΕΠ 58,284.